

ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI DARSLIGIDAGI MATINLAR BILAN ISHLASHDA TURLI METODLARDAN FOYDALANISH

Abdullajonova Oydinaxon Baxtiyor qizi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada ona tili darslarida o'quvchilar bilan ishlashda interfaol hamda innovatsion metodlarning ahamiyati haqida ma'lumotlar bayon etilgan. Shuningdek, o'quvchilarning darslarni samarali o'zlashtirishlari uchun interfaol metodlardan foydalanish yo'llari, uslublari haqida tavsiyalar berilgan.*

Kalit so'zlar: *pedagogik, interfaol, innovatsiya, modul, tanqid, metod, ona tili, ta'lim tizimi.*

O'qitishning zamonaviy metodlarini qo'llash o'qitish jarayonida yuqori samaradorlikka erishishga olib keladi. Bu metodlarni har bir darsning didaktik vazifasidan kelib chiqib tanlash maqsadga muvofiq. An'anaviy dars shaklini saqlab qolgan holda uni ta'lim oluvchilar faoliyatini faollashtiradigan turli-tuman metodlar bilan boyitish ta'lim oluvchilarning o'zlashtirish darajasi o'sishiga olib keladi. Shuningdek ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalar, pedagogik va axborot texnologiyalarini o'quv jarayonida qo'llashga bo'lgan qiziqish, e'tibor kundan-kunga kuchayib bormoqda, bunday bo'lishining sabablaridan biri, shu vaqtgacha an'anaviy ta'limda o'quvchini faqat tayyor bilimlarni egallashga o'rgatilgan bo'lsa, zamonaviy texnologiyalar ularni egallayotgan bilimlarini o'zlari izlab topishlariga, mustaqil o'rganib, tahlil qilishlariga, hatto xulosalarni ham o'zlari keltirib chiqarishlariga o'rgatadi.

"Biz Uchinchi Renessans masalasini strategik vazifa sifatida oldimizga qo'yib, uni milliy g'oya darajasiga ko'tarmoqdamiz. Biz maktabgacha ta'lim va maktab ta'limi, oliy va o'rta maxsus ta'lim tizimi hamda ilmiy-madaniy muassasalarni bo'lg'usi Renessansning to'rt uzviy halqasi, deb bilamiz. Bog'cha tarbiyachisi, maktab muallimi, professor-o'qituvchilar va ilmiy-ijodiy ziyolilarimizni esa yangi Uyg'onish davrining to'rt tayanch ustuni, deb hisoblaymiz." Bu fikrlardan shuni bilishimiz kerakki, biz kelajak avlodni har tomonlama yuksak dunyoqarashga ega va o'z fikrlarini erkin va ravon tarzda bayon qiloladigan va jamiyatda o'z o'rnini topib, jamiyat uchun ulkan hissa qo'shadigan yangi O'zbekistonni rivojlangan davlatlar qatoriga olib chiqadigan qilib tarbiyalashimiz kerak. Suning uchun prezidentimiz ta'lim sohasiga bejizga e'tabor qaratmayapti. Buning uchun biz ustozlar o'quvchilarni dunyo yoshlari bilan bellasholadigan, raqobatbardosh qilib tarbiyalashimiz kerak. Bunda bizdan sifatli ta'lim berish kutiladi va darslarni samarali tarzda tashkil etish talab qilinadi.

O'qituvchi bu jarayonda shaxsni rivojlanishi, shakllanishi, bilim olishi va tarbiyalanishiga sharoit yaratadi va shu bilan bir qatorda boshqaruvchilik, yo'naltiruvchilik funksiyasini bajaradi. Ta'lim jarayonida o'quvchi asosiy figuraga

aylanadi. Pedagogik texnologiya va pedagog mahoratiga oid bilim, tajriba va interaktiv metodlar o'quvchilarni bilimli, yetuk malakaga ega bo'lishlarini ta'minlaydi.

Yangi pedagogik texnologiyalarga bag'ishlangan adabiyotlar va maqolalarda bir qator oqitish usullari haqida soz yuritilmoqda. Bu usullar innovatsion metodlar sifatida taqdim etilmoqda. Shulardan ona tili darslarida bo'sh o'zlashtiruvchi o'quvchilar bilan qo'llanishi mumkin bolgan ayrim metodlar xususida so'z yuritimiz.

1. Modulli talim texnologiyasi. Bu o'quvchilarda darslik, ilmiy-ommabop va qo'shimcha adabiyotlar bilan mustaqil ishlash ko'nikmalari, ijodiy va mustaqil fikrlashni rivojlantirish maqsadida o'tkaziladi. Modulli ta'lim texnologiyasining o'ziga xos jihati o'rganilayotgan mavzu bo'yicha o'quvchilarning mustaqil va ijodiy ishlariga imkon beradigan modulli dastur tuzishdir.

2. Hamkorlikda oqitish texnologiyasi, uning asosiy g'oyasi o'quv topshiriqlarini va faqat birgalikda bajarish emas, balki o'quvchilarni hamkorlikda o'qishga orgatadi, ular o'rtasida hamkorlik, o'zaro yordam va fikr almashinishi vujudga keltirish.

3. Muammoli ta'lim texnologiyasi. Muammoli vaziyat yaratish, savollar qo'yish, masalalar va topshiriqlarni taklif qilish, muammoli vaziyatni yechishga qaratilgan muhokamani uyushtirish va xulosalar to'g'riligini tasdiqlashdir.

4. Interfaol metod texnologiyasi. O'quvchilarning ijodkorligiga tayanish, darsda erkin bahs-munozara sharoitini tug'dirish. Buning uchun sinf kichik guruhlarga bo'linadi va dars davomida shu guruhlar bilan ishlanadi.

5. Didaktik oyinlar texnologiyasi. Dars jarayonida turli didaktik o'yinlarni qo'llash va ular orqali darsda jonlanish, faol harakat va qiziqish uyg'otish.

6. Sinov darslari. Yangi pedagogik texnologiya asosida dars o'tish shakllari va usullarini o'zgartirib, ularni xilma-xil qilib, oqituvchi oquvchini oquv jarayonining faol qatnashchisiga aylantiradi.

CHARXPALAK

1. 4-5 kishidan iborat kichik bir guruh tashkillanadi. Ularning har biriga toza oq qog'oz beriladi. Barchalariga bir xil savol beriladi. Agar hohishga qarab varoqlarni o'ziga turli savollar yozilishi mumkin. Barcha ishtirokchilar o'zaro maslahatlashmaydilar o'zlariga kelgan fikr-mulohazani yozishlari kerak bo'ladi.

2. Vaqtni belgilab qo'yamiz va qo'llaridagi qog'ozni soat millarinind harakatiga muvofiq narigi guruhdagi sherigiga uzatishadi. Albatta buna tinchlikni saqlashni o'qituvchi nazorat qilib turadi. Ishtirokchilar qo'llaridagi ma'lumotni takrorlamasdan yangi fikr bildirishi kerak bo'ladi. Qog'oz birinchi yozgan ishtirokchiga yetib kelsa o'yin yakunlanadi.

3. Kichik guruhlar bergan javoblarni o'zro muhokama qilinadi. Muhumlari va dolzarblari yakuniy ro'yxatga olinadi.

4. Barchani ma'lumotlari yig'ilgandan so'ng boshqalarda e'tiroz bo'lmasa eng so'ngi natija sifatida olinadi.

Bu metodimizning afzalligi: taklif etilgan masalalarni izchil muhokama qilishni tashkil etish, so'ng jamoa bo'lib qarorni qabul qilish, bilimlarni dolzarblashtirish va mavjuda tajribani qniqlash.

Metodni qo'llashdan oldin barcha o'quvchilarni bu mavzuni yaxshi o'zlashtirganliklariga amin bo'lish zarur. Chunki, yaxshi bilmagan yoki matn bilan tanishmagan o'quvchi metodni muvofiqiyatli bo'lishiga to'sqinlik qilishi mumkin. Turli xil matnlar bilan tanishtirilgandan so'ng ular ustida ishlash va o'z xulosalarni chiqarish maqsadida bu metoddan foydalansak bo'ladi. Boshqa aniq fanlar yuzasidan ham qo'llasak o'z samarasini berishi tayin.

Endi sizlarga aytmoqchi bo'lgan metodim bolani xotirasini qanchalik ekanligini aniqlashga, diqqatni jamlashga va fikrlashga undovchi metod sanaladi. Men o'z o'quvchilarimda buni qo'llab ko'rdim. O'quvchilar juda qiziqish bilan shartlani bajarishdi. Men esa ko'zlagan maqsadimga erishdim. Bu metodning nomi "SAYOHATCHI" deb nomlanadi. Uning qoidalari va shartlari bilan birmabir tanishtirib o'tadigan bo'lsam.

SAYOHATCHI

1. Ma'lum bir matn o'tilgandan so'ng ulardagi ma'lumotlarni o'quvchilar xotirasida saqlab qolishi uchun ulardagi yodlashga qiyin bo'lgan ma'lumotlarni varoqchalarga yozib chiqamiz va o'quvchilarga tarqatib beramiz. Barcha o'quvchilarga tarqatish shart emas. Varoqcha yetnagan o'quvchi sherigi qaysi ma'lumotni qaysi rasmga joylaganiga diqqatini qaratib turishi so'raladi.

2. Duskada ma'lumotlarga mos tarzda rangli rasmlar ilingan bo'ladi. O'quvchilar chiqib qo'llaridagi ma'lumotlarni o'sha rasmlardan biriga joylashlari kerak bo'ladi. Orada o'qituvchi o'quvchilarni tinchlatish uchun qaysi o'quvchi ma'lumotini qaysi rasmga joylaganini so'rab turishi kerak bo'ladi.

3. Hamma o'quvchi ma'lumotlarini rasmlarga joylab bo'lgach o'qituvchi o'quvchilardan qaysi ma'lumot qaysi rasmda ekanligini istagan o'quvchidan so'rashi kerak bo'ladi. Agar barcha to'g'ri javob beradigan bo'lsa natijaga erishgan sanaladi.

INSERT

Bu metod o'qituvchi o'quvchilarni kichik guruhlariga ajratishi bilan boshlanadi. So'ng o'qituvchi o'quvchilarga mavzuni nomini aytadi va oq qog'ozga shu mavzuga mos 2 ta ma'lumotlar yozishlari so'raladi. Vaqt belgilanadi. Muddat tugagandan keyin o'quvchilarning har biriga quyidagi smile lari bor qog'ozlar va matinning to'liq ko'rinishi tarqatiladi.

Agar yozgan ma'lumotlari to'g'ri bo'lsa yashil simeliga, sal bo'lsa ham yaqin bo'lsa sariq simeliga, umuman yaqinlashmagan bo'sa qizil smilega belgi qo'yishadi. O'qituvchi duskada guruhlardagi to'g'ri va yaqin bo'lgan ma'lumotlar sonini belgilab boradi. Kimda ko'p to'g'ri ma'lumot bo'lsa o'sha guruh g'olib bo'lgan sanaladi.

Bu metodimiz orqali biz bolalarni oldindan bashorat qilish va matn nomidan foydalanib voqealar rivojini tahmin qilish kabi ko'nikmalarini shakillantirishimiz mumkin bo'ladi.

2-sinf o'quvchilarida matinni tushunish va anglash ko'nikmalarini shakillantirish va rivojantirishdagi dastlabgi qadamlarda yordam beradigan metodlarimizdan biri bo'lgan "TAKRORLAMA" metodini ko'rib chiqamiz. O'quvchilarni doimgidek kichik guruhlariga ajratib olamiz. Bundan maqsad o'quvchilarda guruh bilan ishlash va

guruhda o'quvchi o'z fikrini erkin ayta olish kabi ko'nikmalarni oshirish ko'zda tutilgan bo'ladi. Har bir guruhlarga rasmlar tarqatiladi va shu rasmlarga mos qilib sarlovha tanlanadi, gaplar tuziladi. Bir marta tuzilgan gap boshqa takrorlanmasligi kerak. Bular asosiy qoidalar hisoblanadi. Bu metod matn tuzishning og'zaki tuzish turiga kirib, bunda o'quvchining so'z boyligining yaxshiligi, atrof-muhitga qanchalik e'tiborli ekanliklari ham sinaladi.

Men keltirib o'tayotgan metodlarim aynan bitta matn uchun moslanmagan bo'lib barcha matnlar va mavzular ustida ishlatsak bo'ladi. Hattoki boshqa fanlarda ham moslab ishlatsa bo'laveradi. Yana keltirmoqchi bo'lgan metodim ham bolalarni xotirasini mustahkamlashga, o'tilgan matn qanchalik yodida qolganligini aniqlashga qaratilgan hisoblanadi. Uning nomi "MATINNI TIKLA" deb nomlanadi.

MATINNI TIKLA

O'qituvchi doimgidek bolalarni guruhlarga ajratib oladi. Ulardan 3 tasi doskaga chiqadi. Chunki joylarida o'tirishsa kitobdan ko'rib qolishlari mumkin. Ishtirokchilarga o'tilgan matinni bo'laklarga bo'lgan holda beriladi. Ular esa matinni to'g'ri ketma-ketlikda joylashlari kerak bo'ladi. Kim to'g'ri va tez bo'lsa ular rag'batlantiriladi. Rag'batlash o'quvchilarni yanada izlanisha va harakatga chaqiruvchi usul sanaladi.

Bolalarda axloqiy fazilatlardan biri bo'lgan ozodalikka chaqirish maqsadida bir usulni qo'llasa bo'ladi. Vatanparvarlik nima? Bo'limi bilan tanishadigan kunimiz o'quvchilar kelmasidan avval xonani kirish qismiga qog'oz parchalarini sochib qo'yamiz. So'ngra barcha kirib dars boshlanguncha o'quvchilarni bu ishga emotsiyasini kuzatamiz. Barcha joylashib darsni boshlaganimizdan so'ng o'quvchilarga savol bilan murojat qilamiz. "Ho'sh bolalar, xonada kim qanday o'zgarish ko'rdi?" ba'zilar bildi barakalla qog'ozlarni olib qo'ydi, ba'zilar esa e'tibor bermay o'tib ketti. Aziz o'quvchilar, xonamizni toza saqlasak Vatanimiz tozaligi uchun yordam bergan bo'lasiz. Chunki, bizning maktabimiz ham Vatan ichra kichik Vatanimiz hisoblanadi.

Shu kabi metodlarni ko'plab qilib, ularni tarbiyasiga yaxshilab qarashimiz, mas'uliyatli bo'lishimiz kerak.

Xulosa qilib aytganda, bunday tartibdagi metodlar dars samaradorligini nafaqat oshiradi balki, o'quvchilarni harakatga undaydi va ularni o'rganishga, izlanishga bo'lgan ishtiyoqini oshiradi. Shuning uchun har bir darslarda shu turdagi turli xil metodlardan foydalanib dars o'tishimiz kerak

Ta'limda innovatsion metodlarni qo'llashdan asosiy maqsad - o'qituvchining o'z pedagogik xazinasini qayta ko'rib chiqishiga yordamlashish, yanada yuqori sifatli metodik yo'nalishga intilishini hosil qilish, kelgusi o'ylar, izlanishlar, tajribalarga undashdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Khodjamkulov, U., Makhmudov, K., & Shofkorov, A. (2020). The Issue of Spiritual and Patriotic Education of Young Generation in the Scientific, Political and Literary Heritage of Central Asian Thinkers. International Journal of Psychosocial Rehabilitation.
2. Til va adabiyot ta'limi (O'zbekiston Respublikasi Xalq Ta'limi Vazirligining ilmiy metodik jurnali). 2008 yil 1-son. 3-6 b
3. Xalq Ta'limi jurnali 2015 yil 5- son. 36 b
4. Til va adabiyot ta'limi 2019 yil 1- son 16 b